

Л. М. М'ялковська (Луцьк)

УДК 811.161.2' 38

ЛЕКСИКА ТВОРІВ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО В
ЗАГАЛЬНОМОВНИХ СЛОВНИКАХ
(на матеріалі дієслів-синонімів 'говорити')

В історії української літературної мови Івана Нечуя-Левицького називають письменником, який „відіграв значну роль у розвитку мови української художньої літератури, зокрема прозових її стилів” [Їжакевич 1958 : 435].

Мова І. Нечуя-Левицького – важливе джерело формування загальнономовного словника. Так, наприклад, в 11-томному Словнику української мови зафіксовано значну кількість слів української літературної мови, що проілюстровані цитатами з творів письменника. Таких ілюстрацій у томі I – 1197, у томі II – 784, у томі IV – 1110, у томі V – 1090, у томі VI – 1019, у томі VIII – 1038, у томі X – 684. Тексти-ілюстрації І. Нечуя-Левицького відображають конкретну реалізацію різних частин мови: іменників (*малюнок, гравюра, картина, фантасмагорія*), прикметників (*ввічливий, вихований, пристойний, порядний, привітний*), дієслів (*обмовляти, осуджувати, обписувати, судити, обговорювати, пересуджувати, опоганювати, обезцещувати, ослаблювати, обносити, наговорювати, набріхувати, оббріхувати; нудьгувати, нудитися, нидіти, сумувати; вбігти, вишлепатися, впурхувати, вганятися; блискати, мигати, грати, дрижати*), числівників (*два, двадцяттеро, обидва, мільйон*), займенників (*їхній, котрий*), прислівників (*ввічливо, привітно, делікатно*), прийменників (*до, під, перед, позад*) та ін. Найчисленніші в наведених ілюстраціях із творів І. Нечуя-Левицького дієслівні синонімічні ряди на позначення мовної діяльності. Функціональне навантаження таких дієслів у прозі письменника пов'язане з образною характеристикою людського спілкування, відтворенням звукових особливостей мовлення персонажів, їхнього психічного стану, настрою.

Високу частотність уживання дієслів мовлення у текстах І. Нечуя-Левицького засвідчує Словопоказчик мови його художніх творів, який, наприклад, фіксує 1636 слововживань лексеми *говорити*, 5266 слововживань лексеми *казати*, 1607 слововживань лексеми *казати* та 1393 слововживання лексеми *промовляти*. Наведена кількісна характеристика дієслів із семою 'говоріння' є підставою для обрання предметом дослідження відповідних авторських міні-текстів як ілюстративного матеріалу в загальнономовних словниках. Важливо також простежити, між якими дієсловами мовлення, що їх використовує І. Нечуй-Левицький, встановлюються синонімічні відношення.

Для класифікації дієслів-синонімів із загальним значенням 'говорити' використано принцип встановлення синонімічних відношень

між лексичними номінаціями в Синонімічному словнику української мови.

Показова для індивідуального стилю І. Нечуя-Левицького група дієслів із значенням **‘говорити – вести бесіду, розмовляти’**. Ця група представлена такими словами, як *розмовляти, балакати, побалакати, щебетати*: *Филін, розмовляючи, ніколи не дивився людям в вічі* [СУМ VIII: 747]; *В хаті старі балакали про свої справи* [СУМ II: 94]; *В неї була думка побалакати за Ломицького з ким-небудь* [СУМ VI: 608]; *Малі діти грілися на весняному сонці й голосно щебетали* [СУМ XI: 557]; – *Як ваше здоров’я? Як вам цю ніч спалося? Які квітки снились? – почав щебетати веселий панич* [СУМ XI: 557].

Семантичну групу **‘говорити – володіти якою-небудь мовою’** загальнономовний словник репрезентує тільки одним словом І. Нечуя-Левицького – розмовною лексемою *цвенькати*: – *От і почав Хоцінський до мене вчащати; .. а як прийде до мене в гості, в’ється коло моїх дітей, тирить їм у руки польські книжки, цвенькає до їх по-польській* [по-польськи] [СУМ XI: 184].

Наступна група дієслів із значенням **‘говорити – повідомляти про щось’** у словникових ілюстраціях із творів І. Нечуя-Левицького представлена словами *гавкати, гавкнути*.

Словник української мови в 11 томах подає лексему *гавкати* з позначкою експресивно-емоційного характеру *вульгарне*, пор.: **Гавкати**. 2. *перен., вульг.* Уживається в знач. **говорити 1** у відношенні до людини, яку зневажають [СУМ II: 9]. Конкретне слововживання у творах І. Нечуя-Левицького відбиває відповідне стилістичне забарвлення названого дієслова: – *Ще й та обзивається! – Мовчала б уже та не гавкала, – кричала Мотря до Мелашки; – Глянула (Параска) на мене, та як роззявить свою вершу, як гавкне на весь город* [Там само].

Значно б доповнили виділену в Словнику синонімів семантичну групу дієслів назви *обзиватися, переговорювати, захрипіти, налпетати*, пор. у загальнономовному словнику: *Отець Степан обзивався крізь сон, схопився* [СУМ V: 499]; *За стаканом пива або чаю вони багато чого переговорювали між собою* [СУМ VI: 153]; – *Ой, отче Харитоне! – зашипів і захрипів Млинковський, зирнувши скося на графин, – коли б ви знали, що доктор.. заборонив мені пити горілку..* [СУМ III: 393]. Найчастотніше серед названих слів дієслово **обзиватися** (1208), решта лексичних одиниць у художній мові письменника мають таку частотність *щебетати* (30), *переговорювати* (24), *захрипіти* (2). А от до лексеми *налпетати* І. Нечуй-Левицький звертається лише один раз. До речі, і загальнономовний словник назване дієслово ілюструє тільки мовною практикою письменника: *Нехай наймички не насмілюються з тобою отак балакати. Прибігла, нагуркала, налпетала, ніби в корчмі* [СУМ V: 117]. Можливо, цей факт свідчить про часову ознаку літературної мови, про те, що розмовні з погляду сучасної стилістичної норми вислови були характерні для літературної мови того історичного періоду.

Словоряд з домінантою *торохтіти*, що має значення ‘**говорити швидко і голосно**’, в ілюстраціях І. Нечуя-Левицького репрезентований тільки трьома лексемами *тарабанити*, *дріботити*, *шварготити*. Напр.: – *Добра баба в хаті, як добра квочка: вона і дітей доглядить, і курчата добре висидить, і курчата добре вилупить, – тарабанила сваха, заплутуючись у думках* [СУМ X: 37; СС II: 754]; – *Кажу тобі, – витратився й витрусився до останньої гривні, ні шага за душею нема: хоч в домовину лягай, – дріботів дід Грицай* [СУМ II: 416; СС II: 754]; – *Тут заїжджав до директора наш пан, та як почали шварготити, та як почали кричати* [СУМ XI: 426; СС II: 754].

Поряд з лексемами, які безпосередньо характеризують мовну діяльність людини, ілюстрації з творів І. Нечуя-Левицького фіксують сталі словосполучення, фразеологізми. Наприклад, загальнономовний словник до дієслова *м’яти* наводить контекст, у якому семантику *говорити* відповідної лексичної одиниці простежуємо тільки у лексично зв’язаному словосполученні *м’яти слово по слову*. Пор.: – *Треба хліба, треба й до хліба, треба й сього, треба й того, – м’яв слово по слову женихів батько* [СУМ V: 840].

Зафіксовано у Словнику української мови дієслівні синоніми із значенням ‘**говорити тихо й невизразно, нерозбірливо**’. В ілюстраціях І. Нечуя-Левицького це назви *мимрити*, *харамаркати/перехарамаркати*, *хамаркати*, *бубоніти*, *белькотати*. Пор.: – *Бач! плачуть, а лихо роблять! – мимрила Онися* [СУМ IV: 709]; – *Адже й я вчилась читати, а тепер ніколи й помолитись по книжці, перехамаркаєш молитви напам’ять, та й годі* [СУМ VI: 306]; – *Йди собі до церкви та там і харамаркай молитви, хоч розпережись. Тут тобі не місце! – крикнув князь до священика* [СУМ XI: 26]; *Один ксьондз тихо бубонів молитви, вряди-годи ворухивсь і наводив на всіх ще більший спокій* [СС I: 106]; – *А в діда борода з конопель, белькотав Петрусь і брав рученятами діда за бороду й плував її на всі лади* [СУМ I: 156].

Група дієслів-синонімів із значенням ‘**розповідати**’ у міні-текстах І. Нечуя-Левицького, які репрезентує загальнономовний словник, представлена лексемами *розказувати*, *хвалитися*. Пор.: *...їй стало чудно, що вона розказує за себе хлопцеві, котрого побачила вперше* [СУМ VIII: 689]; – *Ой, гарно на буряках! – хвалилася Василина дівчатам* [СУМ XI: 33].

Лексико-семантичний варіант дієслова *говорити* у СУМі засвідчують ще й такі дієслова-синоніми: *наговорити*, *виговорити*, *обмалювати*, *виявити*, *розвивати*.

Відзначимо, що письменник намагається найточніше передати мовну діяльність персонажів, тому його дієслова мовлення дуже часто уточнюють семантику кожного попередньо вжитого дієслова. Напр.: *Кожному хотілось говорити, виговорить те, що притайлось в душі* [СУМ I: 375]; *Цю фразу говорила недавно Маруся, обмальовуючи звичай і вдачу басарабської інтелігенції* [СУМ V: 533].

Пор. також: *Кайдашиха взяла чарку і наговорила приказок живим і мертвим повнісіньку хату* [СУМ V: 51]; *Вона постерігала, що треба виявити таку думку перед Леонідом Семеновичем, щоб підійти під його напрямок* [СУМ I: 548]; *Терлецька сердито кинула очима на чоловіка: він замовк і не розвивав далі тієї теми* [СУМ VIII: 629]. В останніх наведених прикладах звертаємо увагу на словосполучення *наговорити приказок, виявити думку, не розвивати теми*. З погляду конкретного слововживання це характеристика мови персонажів різного соціального стану: селян та інтелігенції.

Синонімічний ряд із значенням ‘повідомляти – доводити до чийогось відома’ у мовотворчості письменника представлено дієсловами *сповіщати, оповіщати*. Напр.: *– Коли справа в вас піде до ладу, то дайте мені знати, сповістіть мені зараз* [СУМ IX: 551]; *Килина прийшла й оповістила, що в гульбищі стіл накритий і самовар вже готовий* [СУМ V: 719].

Окремий ряд синонімів із значенням ‘називати’ репрезентовано дієсловами *називати, звати, прозивати*: *– Сідайте, будьте ласкаві! – сказала Любка і хотіла назвати Джерю татом* [СУМ V: 91; СС I: 895]; *Позаписував їх ймення й прізвища. Микола назвав себе Іваном Гриценком. Кавун назвав себе Панасенком* [СУМ V: 91]; *Карпо не зачіпав дівчат, не жартував з ними. Дівчата звали його гордим* [СУМ III: 462]; *– А як твого батька прозивають? – Охрім Балаш* [СУМ VIII: 183]. Цей дієслівний ряд доповнює усталений вислів *надавати ім’я*, який, до речі, у загальномовну словнику проілюстровано єдиною цитатою з творів І. Нечуя-Левицького: *Піп був сердитий на її неслухняного батька й надавав його дітям таких іменів [імень], що всі люди на селі ніяк не могли убгати їх собі в голову* [СУМ V: 60].

Дієслово *дражнити*, що є компонентом названого вище синонімічного ряду, розкриває свою семантику у такому контексті письменника: *Кайдашиха, котру тепер на селі дражнили безокою економшею, сердилась на Мотрю* [СУМ II: 405].

Семантичну групу дієслів ‘насміхатися’ мовна практика письменника засвідчує синонімами *поглузувати, кепкувати, сміятися, жартувати*. Пор. у загальномовному словнику: *Писар вже прохолов од своєї злості і тепер задумав поглузувати з о. Артемія* [СУМ VI: 711]; *Дівчата й молодіці завидували Василю й почали кепкувати з неї* [СУМ IV: 141]; *Денис часто сміявся з Романа, що він слухає матері, усе ходить до церкви* [СУМ IX: 413]; *та у Словнику синонімів: В академії студенти через ці пружки жартували з Балабухи* [СС I: 931].

До синонімічного ряду із значенням ‘сказати’ потрапляє невелика кількість дієслів, ілюстрованих у загальномовних словниках міні-текстами І. Нечуя-Левицького. Це розмовні лексеми *бовкнути, бовтнути*, стилістично нейтральне слово *вимовитися*, а також вислови *промовити промови, вставити слівце*. Напр.: *Схаменись лишень та подумай, що ти бовкнув?* [СС I: 77]; *– Може, ти, Льоню, що бовтнув*

про їх при кому? – сказала писарша до брата [СУМ I: 207]; – Чи застанемо живими своїх? – несамохіль **вимовився** Микола [СУМ I: 434]; Декотрі сенатори **промовили** поздоровні **промови** латинською мовою [СУМ VIII: 236]; Прокопович завів розмову про покійного Моссаковського, згадав, де вони стрічались, про що розмовляли, а гість ледве **вставляв** **слівце** [СУМ I: 769].

Текстами І. Нечуя-Левицького проілюстровано цілу групу дієслів, що мають значення **‘неприємно висловлюватися про кого-небудь, поширювати погані думки про когось, зводити наклеп на когось’**. У мові І. Нечуя-Левицького – це дуже розгорнений синонімічний ряд, який формують такі лексеми: *обмовляти, осуджувати, судити, обговорювати, ослаблювати, обчорнити, обносити, наговорювати, оббріхувати, набріхувати, опоганити, обезчестити, пересуджувати*.

Ілюстративний матеріал дає змогу виявити таку особливість індивідуального стилю І. Нечуя-Левицького, як парне вживання дієслів-синонімів, які урізноманітнюють стиль і підсилюють названу динамічну ознаку. До цього ряду дієслів зараховуємо і дієслова *опоганювати, обезчещувати, пересуджувати*, напр.: – *Ти сором мій, ти **опоганила** наше чесне ім'я Лемішок...* [СУМ V: 719]; [Сидір Свиридович:] *Коли ви, Свириде Йвановичу, ..так **обезчестили** нашу сестру й небогу, то я не хочу мати такого зятя* [СУМ V: 488]; В темній кімнаті ще довгенько дзигорили [дзижчали] матушки, **пересуджуючи** **сусід**, але й вони потомились [СУМ VI: 292].

Через уведене в загальнономовний словник індивідуальне слововживання письменника актуалізуються фразеологізми із загальною семантикою **‘говорити’** й емоційно-експресивними відтінками синонімічних висловів, наприклад: *співати в інший тон, співати такої, сипати компліменти, навертатися на язик, не сміти повести голосом, верзти на свою обихідку, не промовити і слова, утяти до гапликів, на вітер сказати, обертатися з розмовою, не до тебе п'ється*. Пор. функціонування цих фразеологізмів у конкретних висловлюваннях: *Маруся широко розкрила очі на свою маму. Вчора мати нарікала, що Ломицький прийшов в гості до їх в піджаку, неначе до міщан, а сьогодні **співав** зовсім **в інший тон** і трохи не лає Ломицького за той фрак* [СУМ IX: 515]; – *Нащо вам розводити ті воли та плуги: ви вже старі, – такої **співав** зять* [СУМ IX: 515]; *Бонковський **сипав** компліменти, жартував* [СУМ IV: 251]; *Моссаковський сидів і **не смів** голосом **повести*** [СУМ VI: 688]; – *Оце диво! – аж крикнула стара Марта. – Чого тобі це слово перше **навернулось на язик?*** [СУМ V: 28]; – *Верзи, **верзи на свою обихідку!** Може, на душі полегшає, – сказав Оникій* [СУМ V: 501]; *Карпо наздогнав її і пішов з нею поруч, але довго **не промовляв і слова*** [СУМ VIII: 236]; – *Наш дяк більше б годився для тієї ролі тореадора. – говорила Ватя. – О, сей **утнув би до гапликів**, нема що й казати, – говорив Леонід Семенович* [СУМ II: 28]; – *Це вже Мотря і справді не знати що виробляє, – сказав Лаврін **на вітер*** [СУМ IX: 243];

Гості загомніли, повеселішали, вже й не **обертаючись з розмовою до Якима** [СУМ V: 493]; – **Чого ж ти мовчиши, неначе не до тебе п'ється?** – говорила Навроцька до мужа. – Бо таки не до мене.. – обізвався Навроцький [СУМ VI: 369].

Група дієслів-синонімів із значенням 'говорити, вимовляти з криком, дуже голосно розмовляти' представлена словами *кричати/накричати, репетувати*. Ці лексеми в реєстрі загальнономовного словника проілюстровано такими текстами письменника: *Слуг кличуть патріархально: одчинять вікна або двері й на все горло **кричать**: – Владек! Касю і Марино!* [СУМ IV: 353]; – *Так **накричали**, навереждали мені вуха своїми піснями, аж в голові гуде* [СУМ V : 112]; – *Ой боже мій! йй-богу, не перескочу! Ще впаду у воду, – **репетувала** Марія, підобравши обома руками спідницю* [СУМ VIII: 509]; – *Одчини, бо вікна поб'ю! – **репетував** Кайдаш і лупив у двері ногою так, що поганенькі двері аж торохтіли* [СУМ VIII: 509]. Конкретний синонімічний ряд дієслів з головним словом **кричати** доповнюють лексичні одиниці *дертися, гвалтувати, верещати*, які в 11-томному Словнику української мови і в Словнику синонімів наводяться з тими самими прикладами І. Нечуя-Левицького, пор.: *Троє забутих мужичих дітей качались під грубою й од переляку **дерлись** не своїм голосом* [СУМ II: 254; СС I: 726]; – *Чого ти прибігла в пасіку **гвалтувати**? Що там трапилось?* [СУМ II: 43; СС I: 727]; *Хлопець **верещав** не своїм голосом* [СУМ I: 329; СС I: 727].

Семантично співвідноситься з наведеними вище дієсловами видова пара *галасувати/погаласувати*. Так, лексема *галасувати* в мові І. Нечуя-Левицького є досить частотною (22 слововживання) та функціонує у контекстах, де поряд з нею вживаються інші слова із загальним значенням 'говорити'. Пор.: *Нагодовані й напоєні з ласки й кишені багатого канцлера, двірські шляхтичі й військові **гомніли, галасували, бряжчали шаблями в будень, неначе на якомусь бенкеті*** [Нечуй-Левицький VII: 54]; *Кривоніс **нахвалявся, галасував й кричав**, що князеві така здача за немирівців* [Нечуй-Левицький VII: 194]; *Декотрі **галасували, репетували, аж совались до супротивників з кулаками*** [Нечуй-Левицький IX: 51]; пор. також текст-ілюстрацію у загальнономовному словнику: *Всі **говорили, галасували** на всю хату, не знали, де сісти, де стати* [СУМ II: 19].

Семантичну групу 'вигадувати' в словникових ілюстраціях І. Нечуя-Левицького репрезентовано дієсловом *імпровізувати*, яке означає 'говорити те, що спадає на думку'. У цьому значенні назване слово в текстах письменника трапляється лише один раз, напр.: – *Яка я гарна! Яка я пишна в золотих сережках, в брильянтах! Як блищить золото!.. – співала Антося, **імпровізуючи** слова* [СУМ IV: 22]. За Словопоказчиком мови художніх творів цей ряд дієслів-синонімів представлено дієслівними лексемами *вигадувати, видумувати, плести*. У текстах І. Нечуя-Левицького кожне з названих дієслів має відповідно таку частотність 19, 4 і 18. Пор.: *Молоді збились в купу в другому кутку коло*

п'яніна й провадили веселу розмову, вигадували та реготались [Нечуй-Левицький V: 172]; – *Ти часом то ніби й правду видумуєш*, – казав батько, – *а часом то вже й не знаю. Чи ти дуже розумний, а я вже надто дуже старий, чи ти брешеш, а я сливе йму тобі віри* [Нечуй-Левицький II : 141]; – *Та кажуть, що то ви їдете верхом на писарчуковій жінці, а відьма, що поганяє усей поїзд мітлою, – то буцімто наша писарша, бо вона дуже натураста, – таке плетуть на кутку* [Нечуй-Левицький IX: 156].

Отже, слова на позначення мовлення служать виразною художньою деталлю введеного в текстах персонажа, в ширшому плані – образною характеристикою людського спілкування.

На основі аналізу лексики творів І. Нечуя-Левицького, яку засвідчує загальнономовний словник, визначено 13 лексико-семантичних груп дієслів, які перебувають у синонімічних відношеннях і мають спільну сему 'мовна діяльність'. Це групи дієслів, що мають значення 'вести бесіду, розмовляти', 'володіти якою-небудь мовою', 'передавати словами думки, почуття, повідомляти про щось', 'говорити швидко', 'говорити тихо і невиразно, нерозбірливо', 'розповідати', 'доводити до чийогось відома', 'називати', 'насміхатися', 'сказати', 'неприємно висловлюватися про кого-небудь, зводити наклеп', 'говорити, вимовляти з криком, дуже голосно розмовляти', 'вигадувати'.

Словопоказчик мови художніх творів дає змогу показати градацію від найчастотніших до рідко вживаних дієслів із загальною семантикою 'говорити' у текстах письменника.

Стильове значення дієслів мовлення полягає в урізноманітненні художньо-прозового тексту, зокрема такого, що орієнтується на оповідний характер стилю.

Характерною ознакою індивідуального стилю письменника є широке використання в дієслівних синонімічних рядах на позначення мовної діяльності людини сталих, фразеологічних словосполучень.

Зауважимо, що жодне з проаналізованих дієслів загальнономовний словник не подає з ремаркою **Образне** чи **У порівн.**, тобто словник фіксує загальноновживане пряме значення зазначених дієслів і не орієнтується на особливості індивідуального слововживання.

Література

Єрмоленко 1988 – Єрмоленко С. Я. І. Нечуй-Левицький: портрет, пейзаж / С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт, Л. О. Ставицька // Укр. мова і л-ра в шк. – 1988. – № 10. – С. 61 – 65; **Єрмоленко 2009** – Єрмоленко С. Я. Ословлений український пейзаж і портрет / С. Я. Єрмоленко // Мовно-естетичні знаки української культури: монографія. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2009. – С. 119 – 130; **Їжакевич 1958** – Їжакевич Г. П. Мова творів І. Нечуя-Левицького / Г. П. Їжакевич // Курс історії української літературної мови / за ред. І. К. Білодіда. – Т. 1 (Дожовтневий період). – К.: Вид-во АН УРСР,

1958. – С. 435 – 455; **Муромцева 2008** – Муромцева О. Іван Нечуй-Левицький в історії української літературної мови / О. Г. Муромцева // 3 історії української літературної мови 6 вибр. пр. – Х., 2008. – С. 149 – 161; **Нечуй–Левицький 1965** – Нечуй-Левицький І. Зібрання творів : у 10 т. / І. Нечуй-Левицький. – К. : Наук. думка, 1965. – Т. 1 – 9; **Паламарчук 1957** – Паламарчук Л. С. Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського / Л. С. Паламарчук. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 94 с.; **Русанівський 2001** – Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.; **Русанівський 2002** – Русанівський В. М. У слові – вічність: (мова творів Т. Г. Шевченка) / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 2002. – 240 с.; **СУМ** – Словник синонімів української мови: в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 1 – 2; **СС** – Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 11.

Мялковська Л. М. Лексика творів І. Нечуя-Левицького в загальнономовних словниках (на матеріалі дієслів-синонімів ‘говорити’)

У статті проаналізовано дієслова із значенням ‘говорити’, які в загальнономовних словниках репрезентують слововживання І. Нечуя-Левицького. З цією метою визначено 13 лексико-семантичних груп дієслів, що перебувають у синонімічних відношеннях і мають спільну сему ‘мовна діяльність’. Виявлено, що переважна більшість синонімічних рядів представлена стилістично нейтральними, розмовними лексемами, а також фразеологізмами. З’ясовано, що функціональне навантаження дієслів мовлення у прозі письменника пов’язане з образною характеристикою людського спілкування, відтворенням звукових особливостей мовлення персонажів, їхнього психічного стану, настрою.

Ключові слова: лексика, загальнономовний словник, мовотворчість І. Нечуя-Левицького, лексико-семантична група, дієслова мовлення, синоніми, сема.

Мялковская Л. Н. Лексика произведений И. Нечуя-Левицкого в общеязыковых словарях (на материале глаголов-синонимов ‘говорить’)

В статье проанализированы глаголы со значением ‘говорить’, которые в общеязыковых словарях представляют словоупотребление И. Нечуя-Левицкого. С этой целью определено 13 лексико-семантических групп глаголов, которые находятся в синонимических отношениях и имеют общую сему ‘речевая деятельность’. Установлено, что подавляющее большинство синонимических рядов включает стилистически нейтральные, разговорные лексемы, а также фразеологизмы. Отмечено, что функционирование глаголов речи в прозе

писателя пов'язано з образною характеристикою людського спілкування, відтворенням звукових особливостей мови персонажів, їх психологічного стану, настрою.

Ключові слова: лексика, мовне мистецтво І. Нечуй-Левицького, лексико-семантична група, дієслова мови, синоніми, сема.

Myalkovska L. M. Lexis of Nechuj-Levitskiy's works in general language dictionaries (based on the synonyms of verbs 'say')

The article deals with verbs of speech presented in the dictionaries of the modern Ukrainian literary language usage of words I. Nechui-Levitskyi. For this purpose, defined by 13 lexical-semantic groups of verbs, which are synonymous in the relationship and these things have a common „speech activity”. Found that the vast majority of synonymous series includes stylistically neutral, conversational tokens, and idioms. It is noted that the functional load of verbs of speech in prose writer connected with the imagery characteristic of human communication, audio playback features of speech of the characters, their mental state and mood.

Key words: vocabulary, linguistic creation of I. Nechui-Levytskiy, lexical and semantic group, verbs of speech, synonyms, seme.

Стаття надійшла до редакції 09. 10. 2012 р.

Прийнято до друку 26. 10. 2012 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Ніколаєнко І. О.

А. О. Найрулін (Луганськ)

УДК 811.161.2'371'06 (043.3)

**ТРОПЕЇЧНІ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ
ЕСТЕТИЧНИХ І КУЛЬТУРНИХ ПРІОРИТЕТІВ
У ПИСЬМЕННОЇ ЕПІСТОЛЯРІЇ
М. КОЦЮБІНСЬКОГО ТА ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

До тропеїчних лінгвокультурем Л. Мацько відносить епітети, порівняння, метафори, перифрази та ін. [Мацько]. Звичайно, що ці тропи автори найчастіше використовують у художніх текстах з метою „створення нового образу, збагачення семантики знака” [Селіванова 2010: 649]. Особливо важливу функцію такі стилістичні фігури виконують у письменницькому епістолярію, у якому вони стають засобом художнього вираження, естетичних і культурних інтенцій і пріоритетів у творчості й житті митця слова.

Отже, метою статті є аналіз тропеїчних лінгвокультурем у листах видатних українських представників красного письменства М. Коцюбинського та Лесі Українки. Завданням є вивчення: 1) естетико-